

Straipsniai ir pranešimai

PALEMONO SUMANYMO KLAUSIMAS

Edvardas Gudavičius

Profesorius emeritas
Vilniaus universiteto istorijos fakulteto
Istorijos teorijos ir kultūros istorijos katedra
Tel. 2 68 72 88
El. paštas: egudav@gmail.com

1. Pradiniai pastebėjimai

Paprastai yra įvardijamos trys Lietuvos metraščių redakcijos – trumpoji, vidurinė ir plačioji (išplėstinė). Lietuvos kronikų vadinčiau metraščiais. Trumposios redakcijos nelaikyčiau redakcija; tai keli metraščių (šiuo atveju kaip tik geriau tiktų toks įvardijimas) sąvadai¹. Jų pagrindu buvo surašyta (ir praplėsta) pirmoji kronikų (atitinkanti vidurinę vadinamųjų metraščių) redakcija². Praplėtusi pirmąją, antroji kronikų redakcija atitinka vad. išplėstinį metraščių, atstovaujamą Bychowco kronikos. Joje išliko tas pats sumanymas. Lietuvos kronikose buvo išaukštinti jos „romėnų kilmės“ valdovai, svarbiausią vietą suteikiant Vytautui, greta Jogailos parodant jį (ypač Bychowco kronikoje) šalies krikštytoju ir visa tai siejant su Goštautų giminės nuopelnais³.

Pradinės dalies fantastinių kunigaikščių vardų parinkimas tiek pirmoje, tiek antroje kronikoje yra susijęs su įvykių

nušvietimu, o tai savo ruožtu leidžia kai kur išvelgti naudotus šaltinius. Pastaruoju atveju pažymėtina, kad čia svarbu ne tik surasti patį konkretų šaltinį, bet ir pastebėti rūpimus faktus ir ypač jų kontekstą pažyminčią raštiją. Dėl Palemono vardo jau teko užsiminti apie „Riterio pasakojimą“ Geoffrey'o Chaucerio „Kenterberio apysakose“. Nelaikėme to tokio šaltinio panaudojimo požymiu⁴, bet tokios paralelės gali padėti ieškant galėjusios kūrėjo sumanymą sužadinti literatūros. Kalbėdami apie Chaucerį, tik pabandėme paminėti tai, kas jau buvo sakoma ir daroma prieš daugelį dešimtmečių: „Nesuskaičiuojami pasakojimai, vadinami *exempla*, sudarantys bene talpiausią pasakojimų kategoriją, labiausiai padeda imtis iš naujo apžvelgti Chaucerio⁵ pirmtakų kūrybą. <...> Tai buvo veikiantis fikciją metodus, <...> ... juos veikiau reikėtų laikyti *conte dévot* alegorijomis. <...> Tai įdomus būdas, visur palikęs savo pėdsaką Europos Viduramžių literatūroje...“⁶

¹ Gudavičius E. Žinutės apie Žalgirį atsiradimo Bychowco kronikoje aplinkybės // Lietuvos istorijos studijos (toliau – LIS). 2010, t. 6, p. 22–26.

² Ten pat, p. 26–33.

³ Ten pat, p. 26–57.

⁴ Lazutka S., Gudavičius E. Albertas Goštautas ir Lietuvos istoriografija // LIS. 2009, t. 24, p. 197.

⁵ Be abejo, ne vien jo ir ne tik jo – E. G.

⁶ Canby H. S. The short story in English. New York, 1909, p. 24.

Iškyla ne citavimų, o perpasakojimų, nurodymų, užsiminimų, ne vien jų, bet ir pačios šiek tiek analogiškos, o šiek tiek ir visiškai savaip transformuotos idėjos pritaikymo klausimas. Tokiais atvejais panašių ar tik primenančių kokio nors siužeto realijas nuotrupų tenka ieškoti daugelyje kūrinių, dažnai nežinant, ar būtent čia glūdi autorystė, ar jie tėra tarpininkai, nurodantys kažkur toliau esančias ištakas. Antikos kūriniai Viduramžiais buvo cituojami, percituojami, panaudojami ir perdirbinėjami daugybę kartų. Vadinamieji *pavyzdžiai (exempla)* ir ne tik jie – tik viena tokių panaudojimų sritis, galinti pateikti nesuskaičiuojamų atvejų. Šitaip tenka ieškoti ir pačios kūrybinio sumanymo užuomazgos. Dviem pastaraisiais dešimtmečiais sulaukėme sėkmingai dirbančių šia kryptimi autorių, bet tai dar ne viskas: jau vien keli čia išvardyti jų darbai užpildo baltąją Lietuvos dėmę Europos kronikinėje istoriografijoje ir parodo Antikos kanonų realizavimą brandžiais etnosų kilmės naratyvais (savotiška „vizitine kortele“) Lietuvoje⁷. Galima kal-

bėti apie jau esantį labai gerą šio milžiniško darbo įdirbį.

Darant šį darbą, plis ir veikiausiai intensyvės pačių galimų šaltinių (tiksliau – galbūt panaudoto jų teksto) paieška. Porą tokių atvejų galima konkrečiai nurodyti, aptariant su Roma susijusius Ponto karalius Palemonus ir jau žinomus istoriografijoje⁸ Tacito paminėjimus (pastarieji – „Analų“ II skyriaus 56-ajame⁹ ir „Istorijos“ 47-ajame¹⁰ straipsniuose). Bet tai buvo tik pradžių pradžia (labai svarbi ir reikalinga), ieškant jų paminėjimo ar panaudojimo didžiuliam Viduramžių raštijos pavelde. Šis R. Jaso ir M. Jučo pradėtas darbas Lietuvoje sėkmingai tęsiamas ir plečiamas¹¹. Norint trumpai nusakyti šito perversmo esmę, galima pažymėti, kad jis atranda daugelio smulkesnių tyrinėjimų kryptis, be kurių apibendrinimo neįmanoma atlikti paties išsikeltos tyrimo. Tai, žinoma, lemia tyrimų apimtis ir trukmę, bet kito kelio (ar kitos metodikos) nėra. Smulkesnių tyrinėjimo kryptių pasirinkimas – kiekvieno atskiro tyrėjo prerogatyva.

⁷ *Bumblauskas A.* Lietuvos humanistų klasinės orientacijos klausimu // *Istorija*. 1984, Nr. 24, p. 24–48; *Rowell S. C.* Amžinos pretenzijos arba kaip turime skaityti elitinę literatūrą? (toliau – Amžinos...) // *Seminarai / Redagavo: A. Jokubaitis ir A. Kulakauskas.* Vilnius, 1998, p. 7–30; *Raila E.* Lietuvos atradimas, arba Palemono prolegomenai // *Naujasis židinys-Aidai*. 1995, Nr. 4, p. 298–303; *Raila E.* Renesansas // *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra. Tyrinėjimai ir vaizdai / Sudarė V. Ališauskas, L. Jovaiša, M. Paknys, R. Petrauskas, E. Raila.* Vilnius, 2001 (toliau – LDKK), p. 698–602; *Vasiliauskas A.* Antika ir sarmatizmas // LDKK, p. 13–30; *Petrauskas R.* Istorikumas // LDKK, p. 207–217; *Gudmantas K.* Alberto Goštauto biblioteka ir Lietuvos metraščiai // *Knygotyra*. 2003, t. 41, p. 1–16; *Gudmantas K.* Lietuvių kilmės iš romėnų teorijos genezė ir ankstyvosios Lietuvos vardo etimologijos (toliau – Lietuvių kilmės...) // *Senoji Lietuvos literatūra* (toliau – SLL). 2004, 17 kn., p. 245–268; *Petrauskas R.* Socialiniai ir istoriografiniai lietuvių kilmės iš romėnų

teorijos aspektai // SLL. 2004, 17 kn., p. 270–284; *Narbutas S.* Lietuvių kilmės iš romėnų legenda kultūrinės integracijos šviesoje // SLL. 2004, 17 kn., p. 286–314; *Poškus V.* Palemono atvaizdas: lietuvių kilmės iš romėnų teorija ir LDK renesanso problema // SLL. 2006, 22 kn., p. 185–205; *Gudmantas K.* Monografija apie verstinę beletristiką Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje // SLL. 2008, 26 kn., p. 297–303.

⁸ *Jasas R.* Bychovco kronika ir jos kilmė // *Lietuvos metraštis. Bychovco kronika. Vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė Rimantas Jasas.* Vilnius, 1971, p. 193–194.

⁹ [56]: „regem illa tempestate non habebant, amoto Vonone: sed favor nationis inclinabat in Zenonem, Polemonis regis Pontici filium.“

¹⁰ [47]: „is fuit Anicetus Polemonis libertus.“

¹¹ Žr. 7 nuor. Iš naujesnių darbų dar galima paminėti: *Gudmantas K.* Kitoks Žalgirio mūšio vaizdas. Lietuvos metraštis ir Jono Visličičio poema „Prūsų karas“ // SLL. 2005, 19 kn., p. 143–155.

Kronika	Svetonijus Trankvilas (<i>Nerono aprašymas</i>)
<p><...> по Клавдии царствовал сын его Нерон, который же Нерон был пан окрутными а невъставичными, власную матку свою и докторя своего навышшого <i>своею рукою забил</i>¹² без кождое причины о смерть приправил, и неколко крот мѣсто Римское казал запаливати, и ни для чего, толко для того, иж бы ся тому дивовал, а потеху с того мевал. <u>И княжатам, и панятом римским, и шляхтам, и всему посполству кривды и втиснена великии чинил, для чого ж всяким подданым его, для великого окрутенства его и невъставичности, не был ништо певен а ни беспечен не толко именеи альбо скарбов, але и здоровья своего. А так многие, опускаючи именя и скарбы свои, втекали до розмаитых земель, наследующи справедливости покоя.</u> Где ж одно княже римское именеи Полемон, который же цесару Нерону был кровный, забрался...</p>	<p>XVIII. <...> Ponti modo regnum concedente Polemone, item Alpium defuncto Cottio in provinciae formam redegit. <...> XXXIII. Parricidia et caedes cibi genere venenum is <...> [Klaudijus – E. G.] acceperat, quasi deorum cibum posthac proverbio Graeco conlaudare sit solitus. Certe omnibus rerum verborumque contumeliis mortuum insectatus est, modo stultitiae, modo saevitii se arguens, nam et morari eum desisse inter homines producta prima syllaba iocabatur multaue decreta et constituta, ut insipientis atque deliri, pro irritis habuit; denique bustum eius consaepiri nisi humili levique maceria neglexit. Britannicum non minus aemulatione vocis, quare illi iucundior suppetebat, quam metu ne quandoque apud hominum gratiam paterna memoria praevaleret, veneno adgressus est. Quod acceptum a quadam Lucusta, venenariorum indice cum opinione tardius cederet ventre modo Britannici moti, accersitam mulierem sua manu verberavit arguens pro veneno remedium dedisse, excusantique minus datum ad occultandam facinoris invidiam: „Sane“ inquit, „legem Iuliam timeo“, coegitque coram in cubiculo quam posset velocissimum ac praesentaneum coquere. <...> ... inferri in triclinium darique cenanti secum Britannico imperavit. Et cum ille ad primum gustum concidisset, comitali morbo ex consuetudine correptum apud convivas ementitus postero die raptim inter maximos imbres tralaticio extulit funere. <...> XXXIV. Matrem facta dictaque sua exquirentem <...> gravabatur ... honore omni et potestate privavit ... ac Palatio expulit. <...> Verum minis eius ac violentia territus perdere statuit. <...> ... solutilem navem... commentus est. Sed ut diversa omnia nandoque exvasisse eam cum comperit, inops consilii L. Agernum libertum eius salvam et incolumem cum gaudio nunciantem, abiecto clam iuxta pugione ut percussorem sibi subornatum arripi constringique iussit, matrem occidi, quasi deprehensum crimen voluntaria morte vitasset.</p>

2. Gajus Trankvilas ir Publijus Stacijus¹²

Gilinantis į Palemonų problematiką, galima pasirinkti pirmosios metraščių redakcijos teksto pradžia, „nusakančią“ jų „atėjimo į Lietuvą“ chronologiją. Evangelinis Jėzaus pasaulinės misijos siužetas čia atveda į pirmųjų Romos imperatorių išvardijimą¹³. Jų

¹² Kitiuose kronikos nuorašuose šių kursyvu išskirtų žodžių nėra – PSRL, p. 144, 172, 193, 214 (Raczyński, Ališavos, Rumiancevo, Jevreinovo nuorašai). Visuose juose minimas „daktaro“ Senekos vardas, praleistas Krasinskių nuoraše. Svetonijus mini jo nužudymą 35-ajame paragrafe.

¹³ Полное собрание русских летописей. Москва, 1980, т. 35 (тоliau – PSRL), с. 128 (Krasinskių nuorašas).

seka atitinka Svetonijaus Trankvilo (*Gaius Suetonius Tranquillus*) „Dvylikos cezarių gyvenimų“ biografinių skyrių seką: Augustas–Tiberijus–Gajus (Kaligula)–Klaudijus–Neronas¹⁴. Kaip žinome, Palemonas „bėgo

¹⁴ Tiberijaus vardo parašymas (Тивирий) rodytų nuskaitymą iš gudiško (rusiško) ar senslaviško teksto, o gudiškas Kaligulos užrašymas lotyniška tarsena (Гаиос, по Гаюсе) – iš lotyniško. Svetonijus Trankvilas paaiškina *Kaligulos* pravardės atsiradimą, bet šiaip labiau vartoja *Gajus*: „8. C. Caesar natus est pridie Kal. Sept. patre suo et C. Fonteio Capitone coss. /... 9. Caligulae cognomen castrensi ioco traxit; quia manipulario habitu inter milites educabatur.“ Tiberijus minimas, pažymint Jėzaus nukryžiovimą, o Kaligula rodytų perėjimą prie lotyniško teksto nuskaitymo. Svetonijaus Trankvilo inkunabulo XVII a. būta Kražių jėzuitų kolegijoje (yra XVI a. įrašų, kurių, deja, nesu skaitęs) – *Feigelmanas N.*

nuo Nerono“. Palyginkime atitinkamas mūsų kronikos ir „Dvylikos cezarių gyvenimų“ tekstų vietas 1-oje lentelėje.

Nepamirškime, kad šiuo atveju ieškotinos ne tiek tekstų, kiek poelgių ar reiškinių paralelės, pradžioje reikia ne tiek nustatyti, kiek spėti ar tik įsidėmėti. Šioje lentelėje galima nurodyti Nerono skriaudas artimiems žmonėms ar giminaičiams tiek „Dvylikos cezarių gyvenimo“, tiek mūsų kronikos tekste, o pastarojoje Palemonas irgi įvardijamas Nerono giminaičiu. Svetonijus Trankvilas, tiesa, nurodo (§ 18), kad jis pats (*concedens*) užleido savo karalystę, bet ar nepamanyta, kad jis tai padarė priverstas (juk jam „teko bėgti“)? Šiaip ar taip, mūsų istoriografams reikėjo karaliaus (Palemono herbas nevardijamas tarp didikų) – ne bet kokio, o Romos imperatorių giminaičio. Kronika mini Nerono sukeltą Romos gaisrą, tai randame ir Svetonijaus 38-ajame paragrafe. Pabrauktą jos tekstą, ko gera, galima laikyti savotiška „Dvylikos cezarių gyvenimo“ 39-ojo paragrafo (ir 40-ojo pradžios), pasakojančio apie Nerono siautėjimą, santrauka. Galbūt ir apie kursyvo (bei jį atitinkančio pusjuodžio šrifto) žodžius reikėtų šiek tiek pasvarstyti: kodėl juos randame tik ne vieną senumo požymį rodančiame Krasinskio ir nerandame kituose žinomuose nuorašuose? Visiškai įmanoma, kad čia ne tiesioginis Svetonijaus Trankvilo, o jį perteikiančio Hartmanno Schedelio (o gal ir abiejų tekstų) poveikis¹⁵.

Šie tekstų fragmenteliai – pažodžiui sutampantis galimas vertimas iš lotynų į gudų

Lietuvos inkunabulai. Vilnius, 1975, p. 283 (*Suetonius Tranquillus, Caius* (ca. 75–160). *Vitae XII Caesarum. Cum commentario Antonii Sabellici*. Venezia, Baptistata de Tortis, 15. II. 1490. 2-o. 132, [1] ff.).

¹⁵ Plg. Rowell S. C. Amžinos..., p. 13.

kalbą (juk Svetonijus Trankvilas negalėjo versti iš Alberto Goštauto komandos teksto). Įsidėmėtina, kad abipus išlieka ta pati žodžių tvarka: rašoma „savo ranka“, o ne „ranka savo“. Svetonijus čia buitiškai akcentuoja **savo** ranka įvykdytą žmogžudystę, nors šiaip norint pabrėžti pažyminį, jis buvo dažniau nukeliamas į antrą vietą¹⁶. Nuo Alberiko iš Montekasino (ir dar ankstesnių) laikų aktų eschatokole taip pažymėdavo pasirašymą (ypač paplito, tapęs frazeologiniu, *manu propria*)¹⁷. Parašymas *своею рукою* gali rodyti stereotipo nepaveiktą tikslaus nurašymo (verčiant) siekį. Beje, tiksliai nurašant žodžius, kaip tik nebuvo tiksliai perduotas Svetonijaus pasakojimas: jo tekste Neronas taip Senekos neužmuša, bet muša nuodytoją Lukustą¹⁸, o ir Agripinai buvo suvaidinta savižudybė. Nesiryžtu šiandien spręsti, ar šiuos tris žodžius reikėtų laikyti tik Krasinskio nuorašui būdinga interpoliacija, ar vėlesniu praleidimu, kai paties Svetonijaus veikalo panaudojimas dar tėra spėjama alternatyva.

Šiaip ar taip, kronikoje rašoma apie Palemono jūrų kelionę, o tai, be abejo, irgi kelia jos kilmės klausimą. Plačiai aptaręs Krokuvos universiteto poveikį ir jo lanky-

¹⁶ C. Iuli Caesaris Belli dallici libri VII cum A. Hirti libro octavo. In usum scholarum secundum Dinterum curavit M. Račkauskas. Caunae, 1940, p. 52: „cum legione septima“; 180: „adiungit legionem undecimam“; 182: „ad salutem suam indicaret“.

¹⁷ Originum Nassoicarum pars altera diplomatica, Wisbada, 1779, p. 28: „manu propria affirmavimus“; 31: „manu propria eam subter firmavimus“; 33: „manu propria subscriptione illam firmavimus“; 35: „manu nostra illud firmavimus“; 37: „manu propria subter eam firmavimus“; 39: „manu nostra illud firmavimus“; 40: „has litteras jusso meo scriptas recognovi et manu propria subscripsi“ 42: „manu propria subter eam firmavimus“.

¹⁸ Netiksliai nusakomas ir veiksmas: *verberare* reikia versti *mušti* ir jokiū būdu ne *užmušti* (*забуму*).

II lentelė

<i>Kronika</i> ¹⁹	<i>Stacijus</i>
<p>... Полемон, который же цесарю Нерону был кровный <...> А так они не малыи час по морю ходечи, пришли Межиземского моря и дошли до реки Шума и тою рекою Шумою в море окиян, и морем окияном дошли до устья, и где река Немон впадывает в море окиян.</p>	<p>1. nec si Baianis veniat novus hospes ab oris, / talia despiciet (fas sit componere magnis / parva), Neronica nec qui modo lotus in unda, / hic iterum sudare neget („Miškai“, 60–63 eil.). 2. iamque emensus iter siluis ac litore durum, / qua Lernaea palus, ambustaquae, sontibus alte / intepet hydra uadis, et quia uix carmine raro / longa sonat Nemea nondum pastoribus ausis, / qua latus Eoos Ephyres quod vergit ad Euros / Sisyphii sedent portus irataeque terrae / curua Palaemonio secluditur unda Lechaeo. / hinc praeteruectus Nisum et te mitis Eleusin, / laeuus abiit, iamque arue gradu Teumesia et arces / intrat Agenoreas; ibi durum Eteocla cernit / sublimem solio saeptumque horrentibus armis. („Tebaidė“, II.375–385 eil.).</p>

tojų reikšmę klostantis mūsų kronikoms, K. Gudmantas patvirtina, kad jame buvo skaitomi Vergilijus, Ovidijus, Horacijus, Stacijus, magistras Vincentas, Livijus, Daretas, Rolewinckas, Baltramiejus Anglas, o tai reikėtų suprasti tekus skaityti populiarių (visų pirma, trojėnų) egzodo motyvą ir būtiną jo sudedamąją dalį – išsilaipinimą (*a litore* – skiemuo „lit-“) ²⁰. Ši svarbų pastebėjimą šiek tiek gali paremti (tiesa, vėlesnių proveniencijų) ir Lietuvoje esantys (ar buvę) Wernerio Rolewincko ²¹ (*Fasciculus temporum*) ir Hartmanno Schedelio (*Liber chronicarum*) kronikų inkunabulai ²². Aptariant šiuos „tarpininkus“, turbūt visais atvejais nepamirština, kad romėnų *aukso* ir *sidabro* amžiaus autorių tropai buvo prisotinti istorinio ar mitologinio paveldo realijų. Jokiu būdu neatmetant kitų galimybių, galbūt pirmiausia peržiūrėtinas labai populiarus Viduramžiais Stacijus (*Publius Papinius Statius*). Šis bene ryškiausiai pasireiškęs paskutinio Flavijaus Domiciano aplinkoje poetas po šimto metų tapo visai

nemadingas ²³, tačiau Viduramžiais, kaip ir Vergilijus, buvo laikomas krikščionybės išpranašautoju (Dante „Dieviškosios komedijos“ skaistyklos 21-ojoje giesmėje padaro jį savo palydovu ²⁴).

Aptariant Stacijaus kūrybą, pirmiausia reikėtų pasižiūrėti tas jos vietas (negarantuojau, kad tai labiausiai pasiteisins), kur užtinkamas grynai fonetinis įvardijimo sąskambis (II lentelė).

II lentelės įvardijimai (pusjuodis šriftas) ypač domina kaip topai. Gal ir atsargiai reikėtų vertinti ironišką Stacijaus „Miškų“ ištrauką, tačiau su Bajų maudynėmis gretinama *Neronica unda* išidėmetina dėl savo ypač daugiaprasmio ir metaforiško daiktavardžio ²⁵, tai galbūt pravers svarstant Palemono „plaukiojimą kronikoje“. O štai

²³ Friedländer L. Sittengeschichte Roms. Wien, 1934, S. 585, 634, 636.

²⁴ Statius *Publius Papinius*. The Thebaid. Seven against Theben / Translated with an introduction by Charles Stanley Ross. The John Hopkins University Press, 2004, p. IX. Plg. Dantės „Skaistyklos“ XXI giesmės 91–93 eilutes, kur Stacijus sakosi apdainavęs Tebus ir didįjį Achilą (Stacijaus poemos „Tebaidė“, „Miškai“, „Achileidė“ – [Хрестоматия античной литературы, т. 2] Римская литература / Под общей редакцией Н. Ф. Дератани. Москва, 1958, p. 513).

²⁵ *Kuzavinis K.* Lotynų-lietuvių kalbų žodynas / Dictionarium latino-lituanicum. Vilnius, 1996, p. 892.

¹⁹ PSRL, p. 128.

²⁰ Gudmantas K. Lietuvių kilmės..., p. 263.

²¹ Rowell S. C. Amžinos..., p. 263.

²² Feigelmanas N. Min. veik., p. 269–270, 274–275, 463–467.

esančią Lernos hidros takų kaimynystėje „Tebaidės“ *ilgąją Nemeją*²⁶, palei kurią retai tesuskamba dainos, ne pro šalį būtų nors trumpai aptarti.

Stacijaus „Tebaidėje“ atsispindi Tebų heroinio mito²⁷ susipynę Palemono, jo tėvo, Orchomenos karaliaus, Atamanto ir Argo karaliaus Adrasto likimai, tačiau pačioje poemoje susipina ir pastarojo įvardijimo onomastika. Nemėjoje stovėjo Ofelto²⁸ kapo šventykla, kurios garbei žaidimai dokumentuojami nuo 573 m. pr. K., o gre-ta buvo Adrastės²⁹ šaltinis³⁰. Maždaug šimtmetį po Stacijaus gyvenęs Pausanijas (*Παυσανίος* – *Pausanius*) savo „Graikijos aprašyme“ kalba apie apgriuvusią Nemėjos Dzeuso šventyklą, kiparisų giraitės apsupto Ofelto kapo žaidynes (jos nebeminimos nuo ~235 m.), Adrastės šaltinį, bet nurodo, kad jis galėjo būti taip pavadintas ir atradus jį Adrastui³¹. Nemėjos kaimynystėje buvo Istmo sąsmauka, suspausta Saronos ir Korinto įlankų. Kiek tokio pavidalo sausumos ir vandens priešprieša galėjo asocijuotis su šventomis giriomis ar Palemono išsilaipini-

mu į krantą (*a litore*)³² ir Nemuno-Nemėjos sąskambiu XV–XVI a. sandūros lietuvių, Krokuvos universiteto studento, sąmonėje ar pasąmonėje? Galėjo tai būti paties Stacijaus ar jo pirmtakų, sekėjų, cituotojų ir komentuotojų tekstai? Nepamirškime, kad šitie žmonės kalbėjo apie jiems vienaip ar kitaip žinomus dalykus, o mes tuos dalykus žinome gal net „geriau“ (mums viskas, ar bent jau daug kas, „suvesta“ į žinytus ir vadovėlius). Tačiau ką, kiek ir kaip žinojo jų kūrinius naudojantys Viduramžių autoriai?

3. Ovidijus Nazonas ir kt.

Stacijus gyveno ir kūrė I a. antroje pusėje, o to amžiaus pradžioje tą patį darė Ovidijus (*Publius Ovidius Naso*) ir plėtojo tokią pačią, ar bent jau panašią, tematiką. Šiuo požiūriu palyginkime Stacijaus „Tebaidės“, jos prancūzų XVII a. komentuoto leidinio ir Laktancijaus Placido (*Lactantius Placidus*)³³ skirtų šiai poemai komentarų fragmentus³⁴ (III lentelė).

III lentelė parodo Stacijaus teksto išsaugojimą (ir jo trūkumus), taip pat komentatorių nuodugnų mitologinių realių žinojimą, be kurio būtų neįmanoma komentuoti ši tekstą, kur apie jas tik užsimenama ir tokios užuominos nepašvęstam žmogui nieko (ar beveik nieko) nepasako. Mūsų temai

²⁶ Nemėja – upė (Inacho intakas) ir sritis Argolidėje: Древняя Греция, Москва, 1956 (toliau – Древняя...), p. 406–407, 602; *Putzgers F. W.* Historischer Schul-Atlas zur alten, mittleren und neuen Geschichte. Bielefeld, Leipzig, b. m., p. 7.

²⁷ [Handbuch der Literaturwissenschaft herausgegeben von O. Walzel] *Bethe E.* Die griechische Dichtung. Wildpark–Potsdam, b. m., p. 43.

²⁸ Gyvatės mirtinai įkastas berniukas, jo auklei semiant vandenį pro šalį žygiuojantiems prieš Tebus ir Eteoklį Polineiko kariams.

²⁹ Dzeuso auklė Kretoje.

³⁰ *Miller S. G.* The temple of Nemean Zeus, a Californian landmark // *Chronicle of the University of California*, fall 2009, p. 127–132.

³¹ *Pausanius.* Description of Greece / Translated by W. H. S. Jones and H. A. Loeb Omerod. Classical Library Volumes. Cambridge: MA Harvard University Press, William Heinemann Ltd., 1918, Book 2. Argolis 15–28 / 2. Nemea, [2.15.2], [2.15.3].

³² *Rowell S. C.* A pagan word: Lithuanian diplomatic procedure 1200–1385 // *Journal of Medieval History*. 1992, no 18, p. 253, 265.

³³ Veikiausiai V a. gyvenęs gramatikas; kiek žinau, jam priskiriami darbai dar nėra galutinai išaiškinti. Žr. [Bibliotheca scriptorum graecorum et romanorum Teubneriana] *Lactantius Placidus*. In *Statii Thebaida commentum*. Vol. I / Recensvit R. D. Sweeney, Stvtgardiae et Lipsiae. In aedibus B. G. Teubneri, MCMXCVII, p. 2–3.

³⁴ Čia ir kitur poemų giesmės žymimos romėniškaisiais, eilutės – arabiškaisiais skaitmenimis.

III lentelė

Stacijus ³⁵	XVII a. leidinys ³⁶	Laktancijus
I.1–20. Paternas acies alternaque regna profanos /1/ decertata odiis sonteoque euoluere Thebas /2/ Pierius monti caor incidit unde iubetis /3/ ire deae? gentisne canam primordia dirae, /4/ Sidonios raptus et inexorabile pactum /5/ legis Agenoreae scrutantemque aequora Cadmum? /6/ longa retro series, trepidum si Martis operti /7/ agricolam infandis condentem proelia sulcis /8/ expediam penitusque sequar, quo carmine muris /9/ iusserit Amphion Tyriis accedere montes, /10/ unde graues irae cognata in moenia Baccho, /11/ quo saeuae Iunonis opus, cui sumpserit arcus /12/ infelix Athamas, cur non expauerit ingens /13/ Ionium socio casura Palaemone mater. /14/ atque adeo iam nunc gemitus, et prospera Cadmi /15/ praeteriisse sinam: limes mihi carminis esto /16/ Oedipode confusa domus, quando Itala nondum /17/ signa nec Arctos ausim spirare triumphos /18/ bisque Rhenum, bis adactum legibus Histrum /19/ et coniurato deiectos uertice Dacos /20/.	I.9–19. Expediam, penitusque sequar quo carmine muris / Iusserit Amphion Tyrios accedere montes / Vnde graves irae cognata in moenia Baccho: / Quod saeuae Iunonis opus cui sumpserit arcus / Infelix Athamas, cur non expauerit ingens / Ionium, socio casura Palaemone ^b mater. / Atque ^c adeo iam nunc gemitus, et prospera Cadmi / Praeteriisse sinam. ^d limes mihi carminis esto / Oedipode confusa domus: quando Itala nondum / Signa, nec Arctos ausim sperare triumphos: / Bisque iugo Rhenum, bis adactum legibus Istrum...-----*-----*----- b – Ino siue Leucotoë c al. Ideo----- [...] ----- e Agaue, Auctenoe, Semele, et sorores fuerunt Thebanae f al. Arcum	I.9–10. (QVO CARMINE MURIS) / IUSSERIT A(MPHION) (TYRIOS) A(CCEDERE) (MONTES) his filius Ionis fuit (uel) ut alii dicunt Mercurii cuius et alibi Staius (Theb. II.454–455): aut triplices a(lio) t(ibi) c(armine) m(uros) / A(mphion), TYRIOS ACCEDERE MONTES... dixit. I.11. VNDE GRAVES I(RAE) C(OGNATA) I(N) M(OENIA) B(ACCHO) Pentheus aspernabatur Liberi patris mysteria. Liber furorem eius matri immisit, quae armata furore Pentheum filium necauit. Et bene dixit c o g n a t a Agaue enim, Semele, Autonoe, Ino sorores fuerunt Thebanae.

konkrečiai svarbiausia tokia cituojamos ištraukos užuomina yra „Tebaidės“ I giesmės 9–16 eilutės, pažymincios pražūtingąjį Atamanto lanką, Palemoną ir nelaimingą jo motiną. O dar kartą peržvelgę „Tebaidės“ II.375–385 (II lentelėje) ir I.1–20 (III lentelėje) eilutes, galime konstatuoti, kad visas veiksmas plėtojasi pietinėje ir šiaurinėje Istmo kaimynystėje (taip pat ir pačiame Istme)³⁷. Palyginkime dar kai

kurias Stacijaus „Tebaidės“ ir Ovidijaus „Metamorfozių“ ištraukas (IV lentelė).

Iš IV lentelės matome, kad Stacijus ir Ovidijus daug kur mini tuos pačius įvykius ar veikėjus, tik pastarasis tai daro gerokai išsamiau. Dar ne metas daryti iš to išvadas³⁸, nors galima pažymėti: mūsų temoje, aptariant Stacijų, negalima pamiršti Ovidijaus. IV lentelėje esančios Ovidijaus „Metamorfozių“ III giesmės ištraukos skirtos

³⁵ Eilučių numeravimas mano – E. G.

³⁶ La Thebaide de Stace. La Thebaide de Stace avec les remarques en Latin et en François. Premier partie. Av Roy. A Paris. Chez Sebastien Horé, au Coeur-bon et Frederic Leonard, à Escu de Venise ruë sajnt Iacques. M. DC. LVIII. Auec Priuilege du Roy, p. 2–3.

³⁷ Tai Beotija (Tebų miestas ir Kadmo dinastija), Atika (Eleuzino miestas). Argolidė (Lernos miestas ir pelkės), Korintas (Lechėjo prieplauka), Megara (Istmas,

veikiausiai Nizėjos prieplauka prie Saronio įlankos; Beotijos Orchomeno apylinkėse aptinkami Mikėnų kultūros paminklai) – Древняя..., p. 8, 9, 106, 132, 154, 242, 258, 262, 283, 347, 393, 409, 411, 422, 521. Plg. 26 nuor.

³⁸ Klasikinėje literatūrologijoje turbūt rasime ne vien tai, bet nepamirškime, kad šiuo požiūriu domimės tik maža smulkmena, o tokiu atveju tenka pirmiausia galvoti pačiam.

<i>Ovidijus</i>	<i>Stacijus</i>
III.310–315. imperfectus ad huc infans generitricis ab alvo / eripitur patrioque tener (si credere dignum est) / insuitur femori maternaque tempora conplet. / furtim illum primis Ino matertera cunis / educat, inde datum Nymfae Nyseides antris / occuluere suis lactisque alimenta dedere	I.118–122 audiit et medius caeli Parnasos et asper / Eurotas dubiamque iugo fragor impulit Oeten / in lutus et geminis uix fluctibus obstitit Isthmos. / ipsa suum genitrix curuo delphine uagantem / abripuit frenis gremioque Palemona pressit.
III.559–565. an satis Acrisio est animi contemnere vanum / numen et Argolicas venienti claudere portas: / Pentea terrebit cum totis advena Thebis? / ite citi '(familis hoc imperat)' ite ducemque / attrahite huc vinctum! iussis mora segnis abesto!' / hunc avus, hunc Athamas, hunc cetera turba suorum / corripunt dictis frustra inhibere laborant.	III.183–190. sed nec ueteris cum regia Cadmi / fulmineum in cinerem monitis Iunonis iniquae / consedit, neque funerea cum laude potitus / infelix Athamas trepido de monte ueniret, / semianimem haec lucto referens clamore Learchum, / hic gemitus Thebis, nec tempore clarius illo / Phoenissae sonuere domus, cum lassa furorem / uicit et ad comitum lacrimas expauit Agaue.
III.605–607. „adsums en“ inquit sociorum primus Opheltis, / utque putat, praedam deserto nactus in agro, / virginea puerum ducit per litera forma.	VI.8–14. proxima uipereo celebratur libera nexu / Phocis, Apollinae bellum puerile pharetrae: / mox circum tristes seruata Palaemion aras / nigra superstio, quotiens animose resumit / Leucothea gemitus et amica ad litora festa / tempestate uenit; planctu conclamat uterque / Isthmos, Echoniae responsant flebile Thebae.
III.721–725. illa, quis Acteon, nescit dextramque precanti / abstulit, Inoo lacerata est altera raptu. / non habet infelix quae matri brachia tendat, / trunca sed ostendens dereptis vulnera membris / 'adspice, mater!' ait.	VII.420–421. gemini maris incola narrat / Thebanum toto planxisse Palaemona ponto. XI.110–111. neu mitis Adrastus / praeualeat plebesque, caue, Lernea moretur.
IV.416–425. Tum vero totis Bacchi memorabile Thebis / numen erat, magnasque novi matertera vires / narrat ubique dei de totque sororibus expers / una doloris erat, nosi quem fecere sorores: / aspicit hanc natis thalamoque Athamantis habentem / sublimes animos et alumno nomine Iuno / nec tulit et secum: potuit de paelice natus / uertere Maeonios pelagoque immergere nautas / et laceranda suae nati dare viscera matri / et triplices operire novis Mingeidas alis.	IV.515–524. utque ferae sequitur vestigia coniugis amens / deque sinu matris ridentem et parua Learchum / brachia tendentem rapit et bis terque per auras / more rotat fundae rigidoque infantia saxo / discutit ora ferox; tum denique concita mater, / seu dolor hoc fecit seu sparsi causa ueneni, / exullulat passisque fugit male sana capillis / teque ferens paruum nudis, Melicerta, lacertis / 'euhoe Bacche' sonat Bacchi sub nomine Iuno / risit et hos usus praestet tibi 'dixit' alumnus!'
IV.466–471. Sisyphon adspiciens 'cur hic e fratibus' inquit / 'perpetuas patitur poenas, Athamanta superbum / regia dives habet, qui me cum coniuge semper / spreuit? et exponit causas odii que viaeque / quidque velit: quod uellet, erat ne regia Cadmi / staret, et in facinus trahe-ret Athamanta sorores.	IV.528–542. occupat hunc (vires insania fecerat) Ino / seque super pontum nullo tardata timore / mittit onusque suum; percussa reanduit unda. / At Venus, immeritae Neptis miserata labores, / sic patruo suo blandita est 'o numen aquarum, / proxima cui caelo cessit, Neptune, potestas, / magna quidem posco, sed tu miserere meorum, / iactari quos cernis in Ionio immenso. / et dis adde tuis. aliqua et mihi gratia ponto est, / et tamen in medio quondam concreta profundo / spuma fui Graiumque manet mihi nomen ab illa' / adnuit oranti Neptunus et abstulit illis, / quod mortale fuit, maiestatemque verendam / imposuit nomenque simul faciemque novavit / Leucothoeque deum cum matre Palaemona dixit.
IV.484–492. Luctus comitatur euntem / et Pavor et Terror trepidoque Insania vultu / limine constiterat postes. tremuisse feruntur / Aeolii pallorque fores infecit acernas / solque locum fugit monstris est territa coniunx / territus et Athamas, tectoque exire parabant / obstitit infelix aditumque obsidet Erinys, / nexaque vipereis distendens brachia nodis / caesariem excussit motae sonnere colubrae	XIII.918–928. sed deus 'inquit' aquae: nec maius in aequora Proteus / ius habet et Triton Athamantidesque Palaemon. / ante tamen mortalis eram, sed scilicet altis / debitus aequoribus, iam tum exercebar in illis; / nam modo ducebam ducentia retia pisces, / nunc in mole sedens moderabar harundine linum. / sunt viridi prato confinia litora, quorum / altera pars undis, pars altera cingitur herbis, / quas neque cornigeras morsu laesere iuvencae, / nec placidae carpsistis oves hirtaevae capellae; / non apis inde tulit conlectos sedula flores

Palemono motinos Inonės seserų Autonojės ir Agavės³⁹ sūnams ir tepateikia Kadmo (Tebų karalių dinastijos pradininko) dukterų tragiško likimo foną, tačiau šis fonas kaip tik ir leidžia geriau pamatyti pačios Inonės ir jos sūnaus likimo išskirtinumą. Apie tai nemažai pasako I, II ir III lentelių Stacijaus „Tebaidės“ tekstai, bet čia gal būtų geriausia pateikti ne komentarus, o dviejų cituotų „Metamorfozių“ ištraukų vertimus:

1. IV. 528–542: „griebėsi to Inonė (jėgas pamišimas padvigubino), jokios baimės nestabdoma šoko į jūrą, pasiimdama ir savo našta; pamirko sutrenktame vandenyje. Tačiau Venera, sugraudinta nepelnytų dukterėčios kančių, taip meldė savo dėdės: ‘o vandenų dievybe, kuriai priklauso arčiausia dangui galybė, Neptūne, labai tavęs prašau, bet tu pagailėk manųjų, kuriuos matai šonkančius į bekraštį Jonijų (Jonijaus vandenys – E. G.). Ir pridėk prie savųjų dievų. Šiek tiek ir aš esu jūrai dėkinga, juk, kadaise buvau gelmių viduryje sutirštėjusi puta ir man nuo jos paliko graikiškas vardas’, pritarė prašančiajai Neptūnas ir atėmė jiems, kas buvo mirtinga, o suteikė gerbtiną orumą ir atnaujino vardą bei išvaizdą, pavadino dievais Palemoną su motina Leukotoje“.

2. XIII. 918–928: „bet ‘pasakė’ vandenų dievas: ne mažiau teisių į jūrą teturi Protėjas ir Tritonas, ir Atamantaitis Palemonas. Nors anksčiau buvau mirtingas, bet štai jau dabar dėkingas vandenų gilumoms valdau jas, nes ką tik kreipdamas tinklus traukiau žuvis, dabar pylimais pasirėmęs kartimi pakreipti lynus. Yra žalių pievų kaimynystėje krantai, kurių vieną pusę juosia vandenys, kitą pusę žolės, kurių kąsdamos nepešė nei raguotos telyčios, nei raškė švelnios avys ar

plaukuotos ožkos; nei darbščioji bitė nešė iš ten surinktas žiedadulkes.“

Šios dvi „Metamorfozių“ mitologinės ištraukos aiškiai ir gana išsamiai parodo Palemono tapimo jūrų dievu ir jo genealoginių ryšių istoriją. Jose Venera / Afroditė pasirodo kaip jo motinos Inonės / Leukotojės teta. Leukotojės ir jos seserų ryšius vienaip ar kitaip atspindi ir II–IV lentelėse cituojami tekstai, o jie iškyla dar Heziodo „Teogonijoje“ (ir su ja siejamame vad. „Moterų kataloge“)⁴⁰. Iškyla ir graikų mitologijos atėjimo į Italiją klausimas. Savo „(Veiklos) Dienose“ (*Fasti*, 6.503) Ovidijus mini priskiriamą Semelei mitinio Euandro Atimulanės (prie Palatino kalvos) giraitę, kurioje apsigyvenusių Auzonijos (Pietų Italijos) menadžių teiraujasi Inonė⁴¹, o tai rodo jau gerai žinomą Tebų legendą auksinės romėnų poezijos metu. Palemonas pateko į Filostratų (Philostratus-*Φιλόστρατος*)⁴² savotiškąją „Vaizdų“ (*Imagines*, 2.16⁴³) enciklopediją.

³⁹ „Teogonijos“ 975 (ir tolesnės) eilutė nurodo Afroditės dukterį Harmoniją – Kadmo žmoną ir Inonos, Semelės, Agavės, Autonojės motiną. Agavė minima Stacijaus „Tebaidės“ XI.459 eilutėje.

⁴⁰ „Iucis erat, dubium Semelae Atimulane vocetur, / maenadas Ausonias incoluisse ferunt: / quaerit ab his Ino quae gens foret. Arcadas esse / audit et Euandrum sceptra tenere loci, / dissimulata deam Lacias Saturnia Bacchas / instimulat fictis insidiosa sonis.“

⁴¹ Filostratas Lemnietis kūrė imperatorienės Julijos Domnos suburtame ratelyje (III a. antrąjį ketvirtį), vadinamas Vyresniuoju, jo vaikaitis – Filostratas Jaunesnysis. „Vaizdai“ kurti jų abiejų, „Palemono“ paraграфas priskiriamas Vyresniajam. Žr. *Elder Philostratus, Younger Philostratus*. Callistratus / Translated by Arthur Fairbanks. Loeb Classical Library Volume 256. London: William Heinemann, b. v., 1931.

⁴² *Philostratus Elder: Imagines* book / Transl. by Arthur Fairbanks, Loeb Classics Series. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1931, 87 nuor. Čia pasakoma, kad Palemonas yra Inonės / Leukotėjos jaunesnysis sūnus, antrasis jo vardas Melicertas. Inonės užrūstinta Hera / Junona atėmė jai protą, Inonė pasičiupo Melicertą ir šoko į jūrą, kur jie virto dievais. Palemonas

³⁹ Žr. III lentelę.

Galima kalbėti apie romėnų poezijos aukso amžiaus perimto iš Tebų legendos jūrų dievo Palemono vaizdinį, gerai pateikiamą Ovidijaus „Metamorfozių“ ir pratęsiama Stacijaus „Tebaidės“. Jo atšvaistų randame ir kituose poezijos kūriniuose, pavyzdžiui, Lukano (*Marcus Annaeus Lucanus*) 10 giesmių poemoje „Farsalija“ (*De bello civili sive Pharsalia*)⁴⁴. Ovidijaus ir Stacijaus sukurtą vaizdinį lydėjo komentatorių ir kompiliatorių (Laktancijaus Placido, Filostrato) kūrybos šleifas. Ovidijaus „Metamorfozių“ IV.523 eilutėje Palemonas pavadinamas kitu graikišku vardu – Melicertu (*Μελικερτης* – žr. IV lentelę). Melicertas (finikiečių Melkartas) siejasi su graikų Herakliu⁴⁵. Stacijaus „Tebaidės“ XI.111 eilutė išpėja apie tos pačios Argolidės Lernos pelkių pavojų (žr. IV lentelę), kurį pašalina Heraklis užmušdamas tų pelkių Hidrą. Ar „nesusikryžiuoja“ čia Palemono ir Heraklio kultai? Ir tuomet galima prisiminti, kad Melkartas visų pirma buvo jūreivių globėjas. Visa tai išsidėmėtina susiduriant su „periferiniais“ Palemono įvaizdžio reiškiniams.

Inonė / Leukotėja ir Palemonas / Melicertas (ar su jais susiję vardai) cituojami su jūros ar vandenu paminėjimais, jų leksika įvairi: II lentelės *unda* („Tebaidės“ II.381, „Metamorfozių“ IV.530, XIII.925 eil.),

buvo garbinamas Korinto sąsmaukoje (Istme) ir įvairiose kitose Graikijos vietose. Istmo žaidimai vyko jo garbei, bet ilgainiui virto Poseidono / Neptūno žaidimais.

⁴⁴ III.187–189: „tunc qui Dardanium tenet Oricon et uagus altis / dispersus siluis Athaman et nomine prisco / Encheliae uersi testantes funera Cadmi.“

⁴⁵ *Aubet M. E.* The Phoenicians and the West. Politics, Colonies, and Trade. Second edition. Cambridge University Press, 2001, p. 155 ir kt.; *Геродот.* История в девяти книгах / Перевод и примечания Г. А. Стратановского. Ленинград, 1972 (toliau – Геродот), c. 558.

III lentelės *aequora* („Tebaidės“ I.6, „Metamorfozių“ XIII.918, 921 eil.), IV lentelės *pelagus* („Metamorfozių“ IV.423 eil.), *pontus* („Metamorfozių“ IV.529, 535, „Tebaidės“ V.421 eil.), *aquae* („Metamorfozių“ IV.531 eil.), *fluctus* („Tebaidės“ I.120 eil.), *mare* („Tebaidės“ VII.420 eil.). Iš jos atskirai pažymėtina „Metamorfozių“ IV.535 eilutė (*pontus*), kuria Venera / Afroditė nusako savo jūros putų kilmę. Tai bene „prestižiškiausias“ jūros įvardijimas. O jo susiejimas su Venera išsidėmėtinas: iš jos Julijų giminė, kuriai priklausė Cezaris, vedė savo mitinę kilmę⁴⁶. Neronas buvo paskutinis Julijų-Klaudijų dinastijos (gyvavusios per teisėtus, pusiau teisėtus ir neteisėtus išsūnijimus)⁴⁷ imperatorius, kurį pakeitė jau atvirai legionų atvestas Galba. Lietuvos kronika, paskelbdama Palemoną Nerono giminaičiu, šitaip „susieja“ jį su Cezariu ir Augustu (ne veltui nuo jų, po Kristaus, pradedamas jos pasakojimas). Palemono parinkimas mitinių Lietuvos valdovų protėviu atitinka „madą“, kurios vedliu nurodomas Karolis Didysis, kildinęsis iš trojėnų egzodo.

Tarp Albertui Goštautui priklausiusių knygų būta Juozapo Flavijaus (*Titus Flavius Josephus*) veikalų⁴⁸. „Žydų senienose“⁴⁹ ir

⁴⁶ *Mommsehn Th.* Römische Geschichte. Gekürzte Ausgabe. Wien, Leipzig, 1932, p. 967. Svetonijaus Trankvilo tekstų leidiniuose Cezario biografija įvardijama „dieviškuoju Julijumi“, bet labiausiai funkcionuojantis tekstas neturi pradžios (pradiniai žodžiai: „[I] Annum agens sextum decimum patrem amisit“.

⁴⁷ Šių išsūnijimų (ar „išsūnijimų“) genealogiją žr. *Гай Светоний Транквил.* Жизнь двенадцати цезарей / Издание подготовили М. Л. Гаспаров и Е. М. Штраерман. Москва, 1964, įklijta tarp 350–351 pp. „Dvylikos cezarių gyvenimas“ buvo populiarus Viduramžiais – ten pat, p. 280.

⁴⁸ *Jablonskis K.* Lietuvių kultūra ir jos veikėjai. Vilnius, 1973, p. 356–357.

⁴⁹ Galbūt galima būtų versti ne *senienos*, o *senovė*? Nesijaučiu kompetentingas spręsti, keliu tik klausimą.

„Apiono Aleksandriečio atrėmime“ Juozapas nurodo, kad *Mozės* vardas reiškia „iš vandens ištrauktąjį“⁵⁰. Imant (Krašiūnų nuoraše) „Palemono dinastiją“ ir tęsiant ją tik pagal kalaviją (nuo Gimbuto ir jo palikuonių, bet įskaitant ir paminėtąsias verpstės grandis), priskaičiuojame 20 vardų: Palemoną, Barką, Kuną, Sperą, Kernių, Pajautą, Gimbutą, Mantvilą, Nemuną, Skirmantą, Mingailą, Švarną⁵¹, Skirgailą, Algimantą, Rimgaulą, Liubartą, Piesmantą, Ginvilą-Borisą, Hlebą, Praksedą⁵². Juozapas Flavijus „Žydų senienose“ priskaičiuoja 21 Dovydo giminės žydų karalių, čia pat pažymėdamas, kad būta dar vieno, šiai giminei nepriklausančio – Sauliaus⁵³. Lietuvos kronikos Raczyński, Ališavos ir Rumiancevo nuorašuose vis tiek pažymint, kad su Rimgaudu užgeso Palemono giminė, dar nurodoma, kad „kiti mini“ buvus Rimgaudo sūnų Vaišelgą⁵⁴. Be to, šiuose nuorašuose tarp Pajautos ir Kukovaičio (Kerniaus–Centauro linijoje) įterpiamas Živinbudas⁵⁵. Juose ir Archeologijos draugijos nuoraše (jau Gimbuto–Palemono linijoje) Polocke po Ginvilo-Boriso įterpiamas Rogvoldas-Bazilius⁵⁶. Ar šia pastarąja Palemono linijos interpoliacija (atmetant Centauro linijos ir pačių autorių abejojamą Vaišelgos įterpimus) nesiektą 21 valdovo analogijos

⁵⁰ *Flavius Josephus*. Lebenslauf. Jüdische Altertümer. Geschichte des jüdischen Krieges. Widerlegung des Apion von Alexandrien. Ausgewählt und eingeleitet von Dr. B. Marmorstein. Wien, 1938 (toliau – *Flavius*), S. 48, 473.

⁵¹ Greta Švarno „išlendantis“ Jomantas – vardo pakeitimo liekana – *Lazutka S., Gudavičius E.* Min. veik., p. 196.

⁵² PSRL, p. 128–131.

⁵³ *Flavius*, p. 178.

⁵⁴ PSRL, p. 149, 176, 197.

⁵⁵ Ten pat, p. 147, 175, 195.

⁵⁶ Ten pat, p. 130, 151, 175, 195, 216.

su Dovydo ir jo palikuonių seka? O galbūt tuo atveju, „pridedant“ Živinbudą, ar „nepprisimintas“ Saulius? Nepamirškime, kad septyni yra šventas skaičius žydų ir visų Artimųjų Rytų kultūroje. Dovydo dinastijoje jis trejinamas, evangelinėje Jėzaus genealogijoje (nuo Abraomo iki šv. Juozapo)⁵⁷ matome šešis septynetus⁵⁸. Nekalbant kol kas apie kitką, galima konstatuoti akivaizdžią Mozės ir Palemono, išvedančių skriaudžiamus žmones, paralelę. Antra paralelė – jų „ryšiai su dievybėmis“. Trečia (nors tai laikyčiau tik prielaida) – trijų septynetų suma, kartu pažymint plyšį tarp Mozės ir karalių Biblijoje, ir galimus netikslumus atsirandant (o gal ir neatsirandant) baltosios magijos skaičiui Lietuvos kronikoje. Šiaip ar taip, galima klausti, kiek ir koks dieviškasis, pranašiškas ir karališkasis veiksnys lėmė Palemono sumanymo susiklostymą? Galima paklausti dar: kiek ir kaip šie veiksniai siejasi tarpusavyje?

Bent iš dalies į antrąjį klausimą atsako „prestižiškiausias“ jūros įvardijimas: Palemonas – Ponto karalius. Pontas ne jūra, tai šalis, bet lotynų kalboje tai homonimai. Maža to: šios šalies krantus skalauja jūra, kurią romėnai vadino *Pontus Euxinus*⁵⁹.

4. *De Ponto ad pontum*

Žaidžiant žodžiais, galima pasakyti, kad išplaukdamas Palemonas liko (bent jau

⁵⁷ Valdovų kartas yra išnagrinėję: *Jučas M.* Lietuvos metraščiai. Vilnius, 1968, p. 60–63. Mūsų temai ypač svarbūs E. Railos pastebėjimai apie biblinį valdovų išdėstymo pobūdį: čia nurodau naujesnę (elektroninę) versiją: *Raila E.* Palemono prologas. Prieiga per internetą: palemonika.wiki.zoho.com. Didelė „Žydų senienų“ dalis yra Biblijos santrauka.

⁵⁸ Naujasis Testamentas. Salzburg, 1989, p. 29–30.

⁵⁹ *Putzgers F. W.* Min. veik., p. 3, 4, 4a, 5, 9, 9a.

V lentelė

Autorius	Tekstas
Kronika ⁶⁰	Полемон... забрался з жоною и з дѣтми, и з скарбы своими , и подьданными своими, с которым жо княжетем собралося пятсот шляхты з жонами и дѣтми и з многими людми. И вземши с собою одного остронома, и пошли в кораблех морем по заходу слонца, хочечи собе знайти на земли месцо слушное, игде бысь мели поселити и мешкати с покоем. А с тыми шляхты чотыри были рожай наивышшиие, именем Китоврасы, Колюмны, Рожы, Ургы.
Vergilijus	I.1–7. Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris / Italiam fato profugus, Laviniaque venit / litora, multum ille et terris iactatus et alto / vi superum saevae memorem Iunonis ob iram; / multa quoque et bello passus, dum conderet urbem. / inferret deos Latio, genus unde Latinum, / Albanique patres atque altae moenia Romae. I.378–383. Sum pius Aeneas, raptos qui ex hoste Penates / classe veho mecum, fama super aethera notus. / Italiam quaero patriam et genus ab Iove summo. / <i>Bis denis Phrygium conscendi navibus aequor</i> , / matre dea monstrante viam, data fata secutus; / vix septem convolsae undis Euroque supersunt. VIII.589–591. Qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda, / quem Venus ante alios astrorum diligit ignis, / extulit os sacrum caelo tenebrasque resoluit.
Titus Livijus	I.[1]–[2]. Pasakojama apie Enejo išvykimą iš žūstančios Trojos. [30]. Duplicatur civium numerus. Caelius additur urbi mons, et quo frequentius habitaretur eam sedem Tullus regiae capit ibique habitavit. Principes Albanorum in patres ut ea quoque pars rei publicae cresceret legit, Iulios, Servilios, Quinctios, Geganios, Curiatios, Cloelios; templumque ordini ab se aucto curiam fuit quae Hostilia usque ad patrum nostrorum aetatem appellata est.

kronikos autorių galvose) „ten pat“, arba karalius Palemonas atsidavė dievo Palemono globai. Žinoma, pirmoji alternatyva jau nebegalės atsakyti į klausimą *quis Palemo et quis Pontus?* Istorinė realybė atmes ir antrąją alternatyvą: Mažosios Azijos krantus ankstyvosios imperijos laikais saugojo 40 galerų laivynas⁶¹. Tačiau kūrybinėje erdvėje būta kitaip. Pagrindinis Vergilijaus (*Publius Vergilijus Maro*) „Eneidos“ herojus I.381–382 eilutėse pasikliauja tos pačios Veneros⁶², kuri globojo ir Palemoną, globa: „išplaukia į Frigijos jūrą dviem dešimtimis

laivų, motinai deivei rodant kryptį, eidamas likimo skirtu keliu“⁶³. Pabandykime palyginti Lietuvos kronikos „Palemono kelionę“ su kai kuriais Vergilijaus „Eneidos“ ir Tito Livijaus (*Titus Livijus*) „Romos istorijos“ (*Ab urbe condita...*) tekstais (VI lentelė).

Ir Enėjas, ir Palemonas išvyko su savo šeimomis (lentelės tekstai pusjuodžiu šriftu). Abejur įsilaipinkta į laivus (kursyvas). Abejur išskirtos žymiausios diduomenės šeimos (pusjuodis kursyvas; beje, Titas Livijus tai išvardija ne vienoje vietoje).

Kiek adekvačiai Goštauto komanda daro (jei, žinoma, daro) iš Tito Livijaus *albanų vadovų* ir Tulo Hostilijaus *tėvų* (patricijų)⁶⁴

⁶⁰ PSRL, p. 128 (pratęsiamas I lentelėje esantis tekstas).

⁶¹ Mommsen Th. Das Weltreich der Caesaren. Wien, Leipzig, 1933, S. 261.

⁶² Enėjas – mirtingojo Anchizo ir deivės Veneros sūnus (Iliados II.819–820 eil.) – Homers Ilias übersetzt von Johann Heinrich Voß. Text der ersten Ausgabe. Leipzig, Reclam-Druck, b. m., S. 47.

⁶³ „Bis denis Phrygium conscendi navibus aequor, / matre dea monstrante viam, data fata secutus.“

⁶⁴ 1525 m. memoriale didžiajai kunigaikštieni A. Goštautas, vartodamas atėniečių ir romėnų socialinę terminiją, nurodo: „ego, tunc ephebum adolescentem

Palemono pasiimtuosius *bajorus* ir *aukščiausiąsias gimines*? Į šį klausimą galima atsakyti klausimu: kiek adekvačiai japonų monarchija savo aristokratijai įvedė grafų ir baronų titulus? Šiaip ar taip, Lietuvos kronikos Palemonas „sugiminiuojamas“ su dieviškosios kilmės Romos imperatoriais, o Goštautai per Stulpų herbą⁶⁵ su Gediminaičiais⁶⁶ (!). Romos politinės ir socialinės struktūros modelis kronikoje pavaizduotas lietuviškomis realijomis⁶⁷. Tokią struktūrą Palemonas ir atveda į Lietuvą⁶⁸. Priimant Ponto karalių versiją, kelionė turėjo prasidėti iš taip įvardijamos šalies. Herodoto laikais apie jos vietas mažai ką žinome. Po Mitridato vad. Romėnų Ponte būta Polemonijos srities (*Polemoniacus*) ir Polemonijos uosto (*Polemonium*)⁶⁹. Logiška maršrutą pradėti nuo pastarojo. V lentelės kronikos skiltis rodo, kad plaukta į vakarus. Čia reikia išdėmėti pabrauktus teksto žodžius: kelią rodė astronomas. „Eneida“ šį astronominį orientyrą (be kita ko, ir laisvųjų menų šeštąją discipliną) „konkretina“ VIII giesmės 589–591 eilutėmis (žr. V lentelės Vergilijaus skiltį)⁷⁰. Saulei tekant plaukta nuo Veneros (Aušrinės), leidžiantis – link jos (Vakarinės). Šito maršruto tekstas kronikoje⁷¹ (VI lentelė).

agens, cum tunc unicus patricius Rempubicam servaveram“ – Acta Tomiciana. Posnania, b. m., t. 7, p. 262.

⁶⁵ Žr. V lentelę (kronikos skiltį).

⁶⁶ PSRL, p. 128, 129, 151 (pastarasis puslapis – iš RacyziŃskio nuorašo).

⁶⁷ Žr. lentelės pabrauktą tekstą.

⁶⁸ Žr. 65 nuor.

⁶⁹ Putzgers F. W. Min. veik., p. 4.

⁷⁰ Čia dar galima pridurti šią „Eneidos“ ištrauką: „I.286–288. Nascitur pulchra Troianus origine Caesar / imperium Oceano, famam qui terminet astris, – / Iulius, a magno demissum nomen Iulo.“

⁷¹ PSRL, p. 128.

VI lentelė

А так они не малыи час по морю ходечи, пришли Межиземского моря и дошли до реки до Шума и тою рекою Шумою в море окиян, и морем окияном дошли до устья, игде река Немон впадывает в море окиян. Потом пошли Немном у верх, аж в море зовемое Малое, которое называется море Немоное, а с тое причины тое море Немоное называется, иж в тое море впадает Немон дванадцатми устьи и кожде зовется своим именем, Скиля⁷². И пошли тым устьем уверх, и дошли цѣлого Немна, где вжо он сам во одном месци течеть весь...

Plaukiant į vakarus, patekta į Viduržemio jūrą (teksto pradžia). Iš ten išplaukta (kažkodėl per upę) į vandenyną (pabrauktas kursyvas). Jei nebūtų taip originaliai išplaukta, sakytume, kalbama visiškai logiškai apie kelią nuo Juodosios jūros iki Gibraltaro sąsiaurio ir už jo. Reikia aptarti kursyvinio teksto du paskutinius žodžius (jie čia pabraukti; ištraukoje kartojami dar du kartus). Tai Viduramžiais atsiradusi, turinti didelį mitinį krūvį, rytų slavų⁷³ tautosakos prozopopėja⁷⁴. Šiandien nesiimu spręsti, ar siejasi

⁷² Krasinškio nuoraše prieš šį vietovardį praleisti keli žodžiai. RacyziŃskio nuoraše ši vieta: „межи которыми ж устьи одно зовется Кгиля“ (PSRL, p. 145); Ališavos: „мiedzи ktoremi дванасцие всциами iedno сиѣ зovie vsцие имением Кила“ (PSRL, p. 173); Rumiancevo: „межи которыми дванатцетма устьи одно зовется устье именем Скилия“ (PSRL, p. 193); Jevreinovo: „межи которыми устьи одно зовется устие именем Яггилия“ (PSRL, p. 214). Iš šių skirtubių neabejodami galime spręsti, kad kalbama apie Giliją (RacyziŃskio, taip pat Ališavos ir Jevreinovo nuorašai). Rumiancevo nuorašas rodo, kad „Skilija“ yra sena, o ne vien tik į Krasinškio nuorašą įsivėlusį nurašymo klaida, kurios betgi kituose nuorašuose nėra.

⁷³ Bylinų personažus vardija ir gudai (XVI a.) – Мильников А. С. Картина славянского мира: изглед из Восточной Европы. Санкт-Петербург, 1999, с. 335–336.

⁷⁴ Vienas pavyzdžių – vad. „Karvelių knyga“ (Голубиния книга; užrašyta XVIII a.). Pora jos citatų: 1) „Выходила царица небесная... Из океана-моря она омывалася“; 2) „океан – всем морям мати“.

šis Lietuvos kronikos tropas su „vandeniniu“ Palemono užnugariu Ovidijaus ir Stacijaus kūryboje (labai galimas atvejis, kad ir vienur, ir kitur pati „vandeninė“ sąsaja glūdi kažkur pasamonėje). Pats maršrutas atveda į Nemuno deltą (teisingai aprašoma Kuršių įlanka) ir pateikia Gilijos upėvardį. Šioje vietoje galima nurodyti Herodoto „Istorijos“ IV knygos 8-ąjį ir 9-ąjį paragrafus: Ponte gyvenantys graikai pasakojo, kad Heraklis, „atvykęs į esančią už jo stulpų skitų šalį, užtiko Gilejos žemę“⁷⁵. Belieka prisiminti II lentelės Nemėją ir Palemono Lechejų.

Galima sakyti: aptariamoms kelionės maršrutas „sujungia“ II ir VI lenteles, arba dievo Palemono atsiradimo ir kunigaikščio Palemono įsikūrimo kraštus. Galima klausti: ar tikrai kronikos surašytojams taip atrodė ir to reikėjo? Atsakyti bandysime, šiek tiek sugrįžę prie Chaucerio⁷⁶.

5. „Tezeidės“ klausimas

Nesiruošiu šio klausimo reanimuoti, nes dabar jau galima aiškiau pagrįsti ankstesnį ketinimą atsisakyti Chaucerio. Tačiau šiandien yra iškilęs Antikos palikimo viduramžinių „tarpininkų“ klausimas. Šiame straipsnyje tokiai plačiai temai irgi ne vieta, be to, nesu jai ir pasiruošęs. Tępažymėsiu, kiek leidžia enciklopedinės žinios, kad būta Stacijaus „Tebaidė“ sutrumpinusio perdirbinio – „Tebų romano“, datuojamo ~1150–1155 m. Jį bandyta priskirti Benoit de Sainte-Maure, bet tėra aišku tik tiek, kad jis parašytas anksčiau už „Trojos romaną“, neabejotinai sukurtą šio autoriaus. Palemono maršrutas, kurį matėme Lietuvos kronikoje,

leidžia lengviau apčiuopti ankstesniųjų ir vėlesniųjų Kadmo palikuonių skirtį Tebų epo⁷⁷ tragedijoje.

Giovanni Boccaccio šio epo pagrindu savo mylimajai Fiamettai parašė poemą „Tezeidė“⁷⁸, sekdamas Stacijaus eilavimu ir nusižiūrėjęs į jo „Tebaidė“⁷⁹. Vadovėliuose nurodoma, kad šią esmę geriausiai pasako šios Stacijaus „Tebaidės“ eilutės: „*gemini maris incola narrat / Thebanum toto planxisse Palaemona ponto*“⁸⁰. Apsti literatūra nurodo ir nagrinėja, kur Boccaccio remiasi Stacijumi ir Chauceris – Boccaccio⁸¹ ar apskritai italų autoriais⁸². Mums pakanka to, kad „Tezeidėje“ ir „Kenterberio apysakų“ „Riterio pasakojime“ veikia Palamonas ir jo varžovas Arcitas⁸³. G. Billanovich'ius (remdamasis H e R Kahane) nurodo čia Boccaccio panaudotą bizantiečių šaltinį,

⁷⁷ *Bethe E.* Min. veik., p. 172.

⁷⁸ Dante, Petrarca, Boccaccio. *Žycie i twórczość.* Według prof. B. Kahana i prof. Sozonowicza opracował J. S. E. Warszawa, 1929, p. 71.

⁷⁹ *Billanovich G.* *Restauri boccaceschi.* Roma, 1947, p. 127.

⁸⁰ Stace, Martial, Manolius, Lucillus junior, Rutilius, Gratus, Faliscus, Nemesianus et Calpurnius; *Oeuvres complètes avec la traduction en français, publiées sous la direction de M. Nisard, maître de conférences à l'école normale.* Paris, 1842, p. 203.

⁸¹ Pastaruoju atveju – Publications of the Modern Language Association *Giovanni Boccaccio. Theseid of the nuptials of Emilia (Teseida delle nozze di Emilia).* Translated and with an introduction by Vincenzo Traversa. *Currents in Comparative Romance Languages and Literatures* 116. New York: Peter Lang, 2002, p. 598.

⁸² *Schless H.* *Transformations: Chaucers use of Italian // Geoffrey Chaucer.* Edited by Derek Brewer. *Writers and their background.* London: G. Bell & Sons, 1974. Reprint. Athens: Ohio University Press, 1976, p. 184–223.

⁸³ *Aers D.* *Chaucer, Langland and the creative imagination.* Boston, Routledge & Kegan Paul, 1980 (PRM. A33), p. 181, 186; *Crane S.* *Medieval Romance and feminine difference in the Knight's Tale // Studies in the Age of Chaucer.* 1990, no 12, p. 52–53.

⁷⁵ *Геподом,* p. 189.

⁷⁶ Žr. 4 nuor. Šio skyrelio užuomazga žr. – *Vasiiliauskas A.* Min. veik., p. 15–18.

VII lentelė

<i>Riterio pasakojimas</i>	<i>Tebaidė</i>
895–902. This duc, o whom I make menciou / Whan he was come almoost unto the toun, / In al his wele and in his mooste prid e / Hi was war, as he caste his eye aside, / <i>Were that ther kneled in the heighe weye / A compaignye of ladyes, tweye and tweye, / Ech after oother clad in clothes blake; / But swich a cry and swich a wo they make / That in this world nys creature lvyngye / That herde swich another waymentyng</i>	XII.105–115. <i>flebilis inter uuacuis comitatus ab Argis / (fama trahit miseris) orbae uiduaeque ruebant / Inachides ceu capta manus; sua uulnera cuique, / per habitus cunctis, deiecti in pectora crines / accinctique sinus; manant lacera ora cruentis / unguibus, et molles planctu creuere lacerti. / prima per attonitas nigrae regina cateruae, / tristibus inlabens famulis iterumque resurgens, / quaerit inops Argia uias; non regia cordi, / non pater: una fides, unum Polynicis amati / nomen in ore sedet</i>
1281–1286. „Allas“, quod he (Palamonas – E. G.), „Arcita, cosyn myn, / Of all our strif, God woot, the fruyt is thyn, / Thow walkest now in Thebes at thy large, / And of my wo thow yevest liter charge. / Thou mayst, syn there has wisdom and manhede / Assemblen alle the folk of oure kynrede	XII.810–815. durabisne procul dominoque legere super- perstes / o mihi bissenos multum uigilata per annos / Thebai? iam certe praesens tibi Fama benignum / strauit iter coepitque nouam monstrare futuris. / iam te magna- nimus dignatur noscere Caesar, / Itala iam studio discit memoratque iuuentus

aptariantį akritus⁸⁴ (Bizantijos pasienį saugančius karo tarnybininkus). Tai veikiausiai epinė poema „Digenis Akritas“ (*Διγενής Ακρίτας*)⁸⁵, kurios siužete⁸⁶ sunku surasti ką nors primenančio Stacijaus „Tebaidė“ ar G. Chaucerio „Riterio pasakojimą“ (tesu susipažinęs tik su rusišku šitos poemos perdirbiniu⁸⁷). Apie pačią „Tebaidė“ R. E. Finneganas nurodo: „Chaucerio „Riterio pasakojimo“ piliečiai – dievai, pusdieviai, žmonės – gyvena keistame pasaulyje... Tai vieta, kur nepaisoma esminių prieštaravimų. Tebai sunaikinami 900 eilutėje, bet šiek tiek atkuriami 1283 eilutėje. <...> Tebai buvo sugriauti, o tiek Palamonas, tiek Arcitas liko paskutiniai Kadmo giminės palikuonys. Boccaccio šaltinio – Publijaus Papinijaus Stacijaus „Tebaidės“ – požiūriu Tebų figū-

ravimas abejotinas. 12-osios giesmės pabaigoje⁸⁸, nors miestas sumaitojamas argiečių, kas lieka iš jo ir jo piliečių, truputį susidraugauja su Tezejumi ir jo kariuomene. <...> Savo paskutinėje fazėje „Tebaidė“ virsta „Tezejada“, kuri vaizduoja savo herojų, sutvarkantį susinaikinusią, besipriešinant dievams, visuomenę. Tezejus, be abejo, vykdo Jupiterio valią.“⁸⁹

Pereitoji pastraipa rodo, kad Chaucerio ir Boccaccio Palamonas nėra tas Palemonas, kurio vaizdinį pateikia Ovidijaus „Metamorfozės“ ir Stacijaus „Tebaidė“. Šios išvados kontrolei dar sugretinkime minėtų „Riterio pasakojimo“ eilučių ir galimų jų siužetinių paralelių Stacijaus „Tebaidėje“ tekstus (žr. VII lenelę).

Viršutiniuose langeliuose abejur vaizduojamas gedulingas moterų verksmas

⁸⁴ Billanovich G. Min. veik., p. 122 (*Acritas and Arcita*).

⁸⁵ Сыркин А. Я. Дигенис Акрит // Советская историческая энциклопедия. Москва, 1964, т. 5, с. 194–195.

⁸⁶ История Византии. Москва, 1967, т. 2, с. 376–378.

⁸⁷ Кузмина В. Д. Девгениево деяние (Деяние прежних времен храбрых человек). Москва, 1962.

⁸⁸ Kalbama apie Stacijaus „Tebaidė“ – E. G.

⁸⁹ Finnegan R. E. A curious condition of being the city and the grove in Chaucer's tale // *Studies in Philology*. 106, no 3, p. 285–298, Summ(er) 2009 (elektroninė versija, „Tebaidės“ XII giesmės aptarimo 4-oji pastaba).

(kursyvinis tekstas). O apatiniuose langeliuose kalbama apie visiškai skirtingus dalykus. Chauceris čia aprašo pralošusio Palamono apgailestavimus ir palinkėjimus savo pusbroliui, o Stacijus nubrėžia šlovingą Tebų ateitį besimokančio italų jaunimo žiniose ir tai žinantį Romos cezari⁹⁰.

⁹⁰ Tai šiek tiek primena Horacijaus literatūrinio testamento žodžius: „princeps Aeolium carmen ad Italos deduxisse modos“ (*Horaz. Auswahl für den Schul-*

Bandant atsakyti į 4-ąjį skyrelį užbaigiantį klausimą: bent jau šiandien 5-asis skyrelis leidžia tikėtis teigiamo atsakymo. Galima daryti prielaidą, kad Lietuvos kronikų Palemono atvykimo maršrutas sujungia Ovidijaus ir Stacijaus jūrų dievą Polemoną su Tacito ir Svetonijaus Trankvilo Ponto karaliumi Polemonu.

gebrauch. Von Dr. K. P. Schulze. Berlin, 1911, Tl. 1, S. 85–86).

DIE VORHABENSSFRAGE PALEMONS

Edvardas Gudavičius

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Legendenteil der Litauischen Chronik beginnt sich mit der Erzählung über die Ankunft des mythischen Palemons „in der Regierungszeit des römischen Kaisers Nero“. Die litauische Quellenforschung hat schon die pontische Herkunft solchen Namens gezeigt (nach den Angaben von Tacitus). Jetzt sucht man die Anregungen antiker Schöpfung und mittelalterlicher Vermittlung, welche zur Bildung solchen Vorhabens anführen möchten. In der „Thebais“ von Statius und, besonders, in den „Metamorphosen“ Ovids enthüllt sich ein Scheinbildnis des Meergottes Polaemon (des königlichen Knaben, welchen Poseidon/Neptun, von Aphrodite/Venus gereizt, zu seinem Helfer erhob). Venus erschien in der mytologisierten Genealogie

der Julier (erstes Geschlecht der Kaiser Roms) als Urmutter (Vergil entfaltet diese Fabel in seiner „Aeneis“). In der Litauischen Chronik erscheint Palemon als ein Verwandter des Kaisers Nero (des letzten aus der Dynastie Julier-Klaudier), also auch als ein Venuschützling. König Palemon/Polaemon schreitet von seinem Strande (*Pontus* in Kleinasien) auf das Gebiet des Gottes Polaemon (*pontus* – die See) – Mittelmeer und Ozean. Die Segelungsrichtung zeigt ihm ein Astronom (am Anfang segelt er westwärts, wie der Planet Venus andeutet). Freundliches „palemonisches“ Wasser (*polaemonica unda*) bringt ihn nach Litauen. Wir haben in der Litauischen Chronik das Vorhabensbildnis der Reise Palemons.

*Iteikta 2012 05 08
Parengta skelbti 2012 10 08*